

MARIA PIDŁYPCZAK-MAJEROWICZ, Kraków
m.pidlypczak@gmail.com

**Rec.: *INWENTARZE BIBLIOTECZNE*
Z KONWENTU PAULINÓW W WIELUNIU (XVIII WIEK),
oprac. TOMASZ STOLARCZYK**

Biblioteka Wieluńskiego Towarzystwa Naukowego, t. 36, Wieluń 2021

W 2021 roku ukazało się rzadkie, nawet wśród książek naukowo-badawczych, opracowanie Tomasza Stolarczyka: *Inwentarze biblioteczne z konwentu paulinów w Wieluniu (XVIII wiek)*, wydane przez Wieluńskie Towarzystwo Naukowe w serii „Biblioteka Wieluńskiego Towarzystwa Naukowego t. 36. Opublikowane opracowanie zawiera przedmowę Stanisława Włodarczyka, wstęp, zarys dziejów kościoła i klasztoru paulinów p.w. św. Mikołaja w Wieluniu, charakterystykę inwentarzy paulińskich, przyjęte zasady opublikowania inwentarzy oraz prezentację 14 inwentarzy bibliotecznych (s. 35-226). Opracowanie zamyka zakończenie, wykaz zastosowanych skrótów, bibliografię wykorzystanych źródeł i literatury oraz indeks osobowy. „Inwentarze biblioteczne” zostały starannie przygotowane przez T. Stolarczyka, zaopatrzone są w liczne i niezbędne odsyłacze do nazwisk prezentowanych w inwentarzach. Rzetelne wydanie „Inwentarzy bibliotecznych” T. Stolarczyka przez Wieluńskie Towarzystwo Naukowe świadczy o zrozumieniu potrzeby edycji takich wydawnictw potwierdzających dzieje i funkcjonowanie bibliotek zakonnych, dokumentowanie przez zakonników posiadanych ksiąg, także ówczesną, stosowaną w XVI-XVIII wieku, technikę biblioteczną, która obecnym badaczom przysparza wiele kłopotów oraz wymaga ogromnej i żmudnej pracy.

Królewski Wieluń w XVIII wieku nasycony był zgromadzeniami męskimi. Byli i działali w mieście augustianie, paulini, pijarzy i reformaci. Było też jedno zgromadzenie żeńskie – siostry bernardynki. W powiecie wieluńskim istniały też zgromadzenia sióstr norbertanek w Bolesławcu i paulinów w Konopicy. Działalność paulinów w Wieluniu trwała do 1819 roku, reformatów i pijarów władze carskie usunęły w 1864 roku w ramach represji po powstaniu styczniowym. Augu-

stanie przetrwali do początków XX wieku, ocalały jedynie siostry bernardynki, które przejęły zabudowania paulinów wieluńskich.

Tomasz Stolarczyk od lat badający dzieje zgromadzeń zakonnych i ich księgozbiorów, także w Ziemi Wieluńskiej podjął trudny i niezwykle żmudny badawczo temat opracowania odnalezionych w archiwach i uporządkowanych chronologicznie katalogów bibliotecznych wieluńskich paulinów w XVIII wieku. Praca T. Stolarczyka ma charakter źródłowy i dokumentacyjny o sporym znaczeniu, gdyż zaprezentowane w jego opracowaniu inwentarze pozostają jedynymi świadkami istniejącej biblioteki i zawartości dawnego paulińskiego księgozbioru, który został po części rozproszony, a częściowo przeniesiony do biblioteki paulinów na Jasnej Górze w Częstochowie. Szczęśliwie ocalałe inwentarze konwentu wieluńskiego, zawierające także katalogi spisywanych w różnych latach ksiąg, przechowywane są obecnie w Archiwum Jasnogórskim. Spisy ksiąg sporządzone w latach 1716, 1717, 1721, 1729, 1739, 1742, 1747, 1749, 1750, 1752 i 1789 stanowią część inwentarza konwentu wieluńskiego, natomiast samodzielnymi jednostkami są inwentarze biblioteczne z 1711 i 1770 roku. Powtarzalność zapisów katalogowych w kolejnych inwentarzach skłoniła T. Stolarczyka do przedstawienia, w pierwszym prezentowanym inwentarzu z 1711 roku, dokładnego aparatu badawczego zamieszczonego w przypisach. Różnice w poszczególnych inwentarzach widoczne są w nazwach działów, według których spisywano księgi, liczbie ksiąg obrazujących stan księgozbioru, napływających darach do biblioteki konwentu, głównie po śmierci zakonników i nielicznych zakupach dokonywanych przez konwent. Kolejne spisy ksiąg pokazują powtarzalność tytułów świadczących o stabilności księgozbioru paulinów. W rozdziale o zasadach prezentacji inwentarzy w opracowaniu T. Stolarczyk ujedynolicił pisownię, rozwiązał skróty stosowane przez paulinów w zapisach, zdecydował o wyborze oryginalności zapisu inwentarzowego. Nie wszystkie skrócone zapisy mógł rozwiązać, ale technika opisu posiadanych przez wieluńskich paulinów dzieł nie odbiegała od stosowanych w innych zakonach zasad „oszczędnego” dokumentowania posiadanych księgozbiorów, używanych przez zakonników. Dołączony indeks osobowy pozwala użytkownikowi opracowania T. Stolarczyka sprawdzić, w ilu inwentarzach powtarzają się spiswane księgi i ich autorzy.

Zasadnym jest pytanie, w jakim celu należy publikować zachowane inwentarze biblioteczne konwentów i czy jest to potrzebne. W licznych pracach o dziejach zakonów i ich placówek na ziemiach polskich do rozbiorów Rzeczypospolitej wciąż mało jest opracowań o księgozbiorach, które służyły zakonnikom w różnych formach działalności duszpasterskiej, kaznodziejskiej, szkolnej i pisarskiej. Konstytucje zakonne bardzo dokładnie określały rolę księgozbiorów i bibliotekarzy w każdym klasztorze. Nie zawsze zapisy konstytucyjne były ściśle przestrzegane, co w przypadku gromadzonych ksiąg zwykle nie było korzystne. Przestrzegano jednak wymogu sporządzania rejestrów posiadanych i uzupełnianych zbiorów bibliotecznych. Losy zarówno książek, jak też ich spisów bywały dramatyczne. Książki rozpraszano, rozkradano, niszczone, podobnie jak katalogi biblioteczne, które nawet częściej ulegały zniszczeniu. Stąd tak ważna jest dokumentacja i porządkowanie ocalałych archiwaliów, także ich współczesne opracowywanie i publikowanie. Wydawanie większej liczby zachowanych rękopiśmiennych katalogów i inwentarzy bibliotecznych, w obrębie nawet jednego zakonu umożliwiłoby dokładniejszy i bardziej wiarygodny sąd o ówczesnym stanie oświaty, nauczania i pisarstwa zakonników. Także o literaturze religijnej stanowiącej zdecydowaną większość zgromadzonych księgozbiorów. Można byłoby sprostować wiele mylnych sądów o ubóstwie dawnej literatury religijnej, wyłowić ze spisów książek zakonnych ważne tematycznie pozycje oraz poznać rozwój duchowości zakonnej w kolejnych wiekach. Dowodów na ten pogląd dostarczają bibliografie, które stanowią główne źródło informacji o produkcji wydawniczej XV-XVIII wieku.

Recenzowana praca T. Stolarczyka wpisuje się w zapotrzebowanie na ten typ naukowych opracowań źródłowych, dokumentujących nie tylko literaturę religijną. Obrazuje także zainteresowanie tą literaturą zarówno w środowiskach duchowieństwa, jak też osób świeckich. Warto przy tym zwrócić uwagę na fakt, że katalogi bibliotek konwentu paulinów w Wieluniu ujawniają literaturę religijną obcą, co świadczy o szerokich kontaktach zakonników z ówczesną Europą.

MARIA PIDŁYPCZAK-MAJEROWICZ – absolwentka bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego. Stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie nauki o książce i bibliotece uzyskała w 1982 roku, a doktora habilitowanego w 1996 roku. Pracowała w Bibliotece Uniwersyteckiej we Wrocławiu (1969-1986), Instytucie Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Wrocławskiego (1987-2005) oraz w Instytucie Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie (2004-2013). Autorka wielu publikacji z zakresu bibliologii. Zajmuje się przede wszystkim historią bibliotek klasztornych na wschodnich ziemiach Rzeczypospolitej w XVII i XVIII wieku.